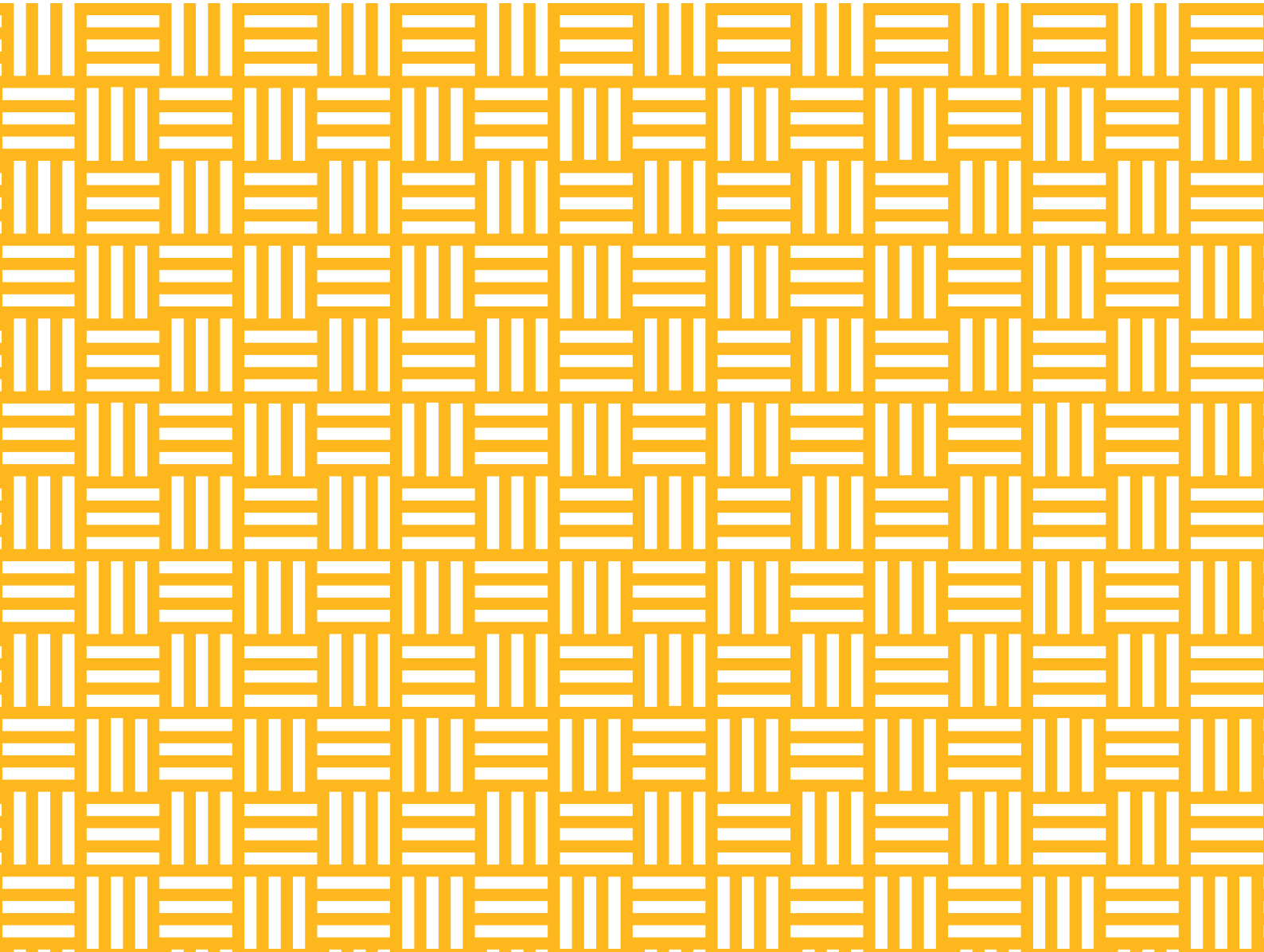

Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
slobode medija i bezbjednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety

CRNA GORA **Indikatori nivoa** **medijskih sloboda** **i bezbjednosti** **novinara** **2019.**

**CRNA GORA
Indikatori
nivoa medijskih
sloboda i
bezbjednosti
novinara
2019.**

**Autorke:
Marijana Camović Veličković
Bojana Laković Konatar**

Naslov u originalu

Crna Gora – Indikatori nivoa medijskih sloboda
i bezbjednosti novinara 2019.

Izdavač

Sindikata medija Crne Gore

Autorke

Marijana Camović Veličković, Bojana Laković Konatar

Lektor

Predrag Nikolić

Prevod

Jelena Mitrović

Tiraž

50 primjeraka

Dizajn

comma | communications design

Ova publikacija je urađena uz finansijsku pomoć
Evropske unije i Evropske fondacije za demokratiju. Za
njen sadržaj je isključivo odgovoran Sindikat medija
Crne Gore i ne odražava nužno stavove Evropske unije
i Evropske fondacije za demokratiju.

PREGLED PROJEKTA	4	B Položaj u redakciji	16
METODOLOŠKA NAPOMENA	5	B1 Ekonomska ograničenja slobode	16
Uvod	7	B2 Urednička nezavisnost	17
A Zakonske garancije	9	B3 Urednička nezavisnost u Javnom servisu	17
A1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi	9	B4 Urednička nezavisnost u neprofitnom sektoru	18
A2 Efekat zakona o kleveti na novinare	11	B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti	18
A3 Zaštita političkog pluralizma u medijima	12	B6 Položaj žena u novinarstvu	19
A4 Sloboda rada i udruživanja novinara/ki	13	C Bezbjednost novinara/ki	20
A5 Zaštita novinarskih izvora	13	C1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti	20
A6 Zaštita prava na pristup informacijama	14	Broj zabilježenih napada na novinare u 2019. godini	21
		C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara	25
		C3 Odnos pravosuđa prema prijetnjama i nasilju nad novinarima	26
		Preporuke i zaključci	28
		Preporuke	30

PREGLED PROJEKTA

Novinarska udruženja iz pet zemalja Zapadnog Balkana (Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Kosovo i Srbija), uz podršku Evropske komisije¹, 2016. godine udružila su se u svojim naporima u vršenju monitoringa i unapređenja nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara u njihovim zemljama - stvarajući tako Regionalnu platformu za zagovaranje medijskih sloboda i bezbjednost novinara na Zapadnom Balkanu. Na osnovu zajedničke metodologije istraživanja posebno razvijene u tu svrhu, ove organizacije svake godine prikupljaju podatke, procjenjuju najnovija dešavanja i uključuju se u aktivnosti zagovaranja kako bi promijenile političko, zakonodavno i institucionalno okruženje u kojem novinari i mediji rade.

Rezultati postignuti u prvom trogodišnjem ciklusu pokazali su da novinarska udruženja u regionu mogu igrati odlučujuću ulogu u postizanju veće slobode medija. Evropska komisija je ovo postignuće prepoznala kao presudni korak ka ukupnoj demokratizaciji balkanskih društava, što je rezultiralo njenom odlukom da nastavi da podržava Regionalnu platformu u narednim godinama². Ovaj narativni izvještaj izrađen je u okviru četvrte regionalne procjene nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara na Zapadnom Balkanu, sprovedene 2019. godine³.

-
- 1 Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbjednosti novinara na Zapadnom Balkanu projekat je koji finansira Evropska komisija, u okviru Programa podrške organizacijama civilnog društva i medijima 2014-2015, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.*
 - 2 Evropska komisija odobrila je novi trogodišnji projekat „Safejournalists.net“, sa ugovorom o dodjeli granta IPA/2019/414-122*
 - 3 Procjenu nivoa medijske slobode i bezbjednosti novinara na Zapadnom Balkanu u 2019. godini finansijski je podržala Evropska fondacija za demokratiju.*

METODOLOŠKA NAPOMENA

Metodologija istraživanja⁴ obuhvata tri grupe indikatora strukturiranih na osnovu sistematske analize različitih smjernica koje su usvojile relevantne međunarodne organizacije. Tokom protekle četiri godine prvobitno razvijeni indikatori testirani su i usavršeni kako bi se bavili karakterističnim društveno-političkim kontekstom u ovom regionu i odrazili specifične potrebe i interese novinara u pet zemalja.

Za prikupljanje i analizu podataka korišćen je niz različitih istraživačkih metoda kako bi se odgovorilo na indikativna pitanja vezana za svaki određeni indikator:

- Pregled studija, analiza, izvještaja o istraživanju, dokumenata o politikama, strategija i drugih dokumenata;
- Kvalitativna analiza pravnih dokumenata;
- Prikupljanje i analiza informacija objavljenih na web stranicama javnih institucija i drugih organizacija i tijela;
- Prikupljanje i analiza saopštenja za javnost, obavještenja i drugih informacija koje objavljuju profesionalne organizacije;
- Sekundarni podaci prikupljeni od udruženja novinara;
- Dubinski intervjui sa ekspertima, novinarima i donosiocima politika;
- Fokus grupe sa novinarima.

Na nacionalnom nivou, novinarska udruženja imenovala su nacionalne istraživače kako bi prikupili podatke i napisali narativne izvještaje, koje su potom pregledala dva nacionalna recenzenta i vodeći istraživač.

Tri grupe indikatora koji su korišćeni u procjeni nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara na Zapadnom Balkanu predstavljani su u tabeli ispod.

Tabela indikatora:

A. Pravna zaštita	B. Položaj novinara u redakcijama	C. Sigurnost novinara
A.1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi	B.1 Ekonomska ograničenja u radu novinara	C.1 Statistika napada na novinare i nekažnjivost istih
A.2 Efekat zakona o kleveti na novinare	B.2 Nezavisnost od vlasnika i menadžera medija	C.2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara
A.3 Zaštita političkog pluralizma u medijima	B.3 Nezavisnost novinara u javnom servisu	C.3 Efikasnost pravosudnog sistema u vezi sa zaštitom novinara
A.4 Sloboda rada i udruživanja novinara	B.4 Nezavisnost novinara u neprofitnom sektoru	
A.5 Zaštita novinarskih izvora	B.5 Sloboda novinara u procesu pripreme vijesti	
A.6 Pravo na pristup informacijama	B.6 Položaj žena u novinarstvu	

⁴ Četvrto prilagođeno izdanje metodologije istraživanja razvili su Snežana Tipevska, vodeća istraživačica, i Igor Micevski, naučni saradnik Istraživačkog instituta za društveni razvoj RESIS iz Skoplja, Sjeverna Makedonija.

Ustavom garantovano pravo na slobodu izražavanja u Crnoj Gori se u praksi na razne načine ograničava ili se građani i novinari obeshrabruju da ga koriste. Dok se čeka izmjena seta medijskih zakona, i zakona koji se tiče slobodnog pristupa informacijama, medijska scena ostaje polarizovana i sa velikim brojem medija koji su finansijski neodrživi. Glavna podjela među medijima je i dalje na one koji su više bliski vladajućim strukturama ili potpuno pod njihovim uticajem i onih koji su bliži opozicionim partijama. Na tržištu sa malim ulaganjima u medijsko oglašavanje postoje četiri dnevna lista, jedan nedjeljnik i veliki broj televizijskih i radio stanica. Na sajtu Agencije za elektronske medije¹ evidentirano je 160 elektronskih medija, i to: 24 AVM, operatera, 61 elektronska publikacija, 35 komercijalnih radio emitera, 14 komercijalnih TV emitera, 14 lokalnih javnih radio emitera, pet lokalnih javnih TV emitera, dva neprofitna radija i pet medija u sastavu Javnog servisa – Radio televizije Crne Gore. Takođe, tokom 2019. godine u Crnoj Gori je osnovano više portala koji nisu zvanično registrovani kod Agencije za elektronske medije. To je i ranije bila praksa tako da sada ima više desetina neregistrovanih portala. Netransparentno oglašavanje i dalje postoji pa postoje i optužbe da se na taj način finansira jedan broj medija bliskih vlasti. Očekuje se da će to biti regulisano novim Zakonom o medijima koji je u izradi, a koji predviđa i osnivanje fonda za pluralizam medija koji će biti finansiran iz državnog budžeta.

Kleveta je dekriminalizovana 2011. godine ali je i dalje jedan broj medija i novinara tužen zbog povrede časti i ugleda, što se rješava u građanskoj parnici, a presu-

¹ Agencija za elektronske medije, URL: <http://aemcg.org/emiteri-operatori-i-publikacije/>, pristupljeno 13.03.2020.

de u tim slučajevima su mahom usklađene sa praksom Evropskog suda za ljudska prava. Jedan od značajnijih zakona čije se izmjene očekuju je i Zakon o slobodnom pristupu informacijama, ali sa trenutnim predlogom resornog ministarstva se ne slažu brojne nevladine organizacije jer ga smatraju velikim korakom unazad.

Položaj zaposlenih novinara se nije bitnije mijenjao ni 2019. godine i oni se srijeću sa istim problemima kao i ranije: lako ostaju bez posla, rade tokom praznika i prekovremno i to im se ne plaća, cenzurisani su i skloni samocenzuri. Oni koji se usude da pišu tekstove o glavnim oglašivačima bivaju kažnjeni i otpušteni, što dodatno povećava samocenzuru i o tome neki novinari otvoreno svjedoče. Posebnih pravila za rad u privatnim/komercijalnim medijima nema, dok u Javnom servisu postoje pravilnici ali se ne poštuju, tj. novinarima nije omogućen rad bez pritiska i cenzure što potvrđuje i nekoliko slučajeva koji su dospjeli u javnost.

Postoji ograničen broj podataka i istraživanja koji se odnose na žene u novinarstvu i njihov položaj. Iz njih se može zaključiti da su žene u medijima diskriminisane po više osnova, iako se povećao njihov broj na vodećim položajima. Novinarke tvrde da nisu plaćene koliko njihove muške kolege na istim pozicijama, da su diskriminisane zbog materinstva i da im je teško da se vrate na položaj na koji su bile prije odsustva zbog porođaja, a ima slučajeva i seksualnog uznemiravanja.

Statistika Uprave policije pokazuje porast broja slučajeva napada na novinare i prema tim podacima u 2019. ih je bilo 11, a nekoliko godina prije toga taj broj je jednocifren. Iako nije bilo težih napada na novinare i imovinu medija, zabilježene su prijetnje preko društvenih mreža ali i fizički napadi. Prethodni slučajevi napada ostaju i dalje nerješeni i pokušaji policije i tužilaštva da se tu nešto promijeni nijesu dovoljno efikasni i ne daju rezultate.

A1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi

Ustavom Crne Gore, i zakonima koji regulišu tu oblast, pravo na slobodu izražavanja je garantovano, ali novinari i medijski eksperti ukazuju da je to pravo često samo formalne prirode i da se u praksi često krši i to na više nivoa – u redakcijama kada to rade menadžeri i urednici i od strane države kada se sprovodi određeni oblik pritiska i represije. Očekuju se izmjene Zakona o medijima čiji je tekst usaglašen, ali on ne obuhvata regulaciju pristupa Internetu, i to pitanje još nije regulisano. Pojedini sadržaji, kao što je govor mržnje ipak nisu dozvoljeni ni na Internetu jer je to kažnjivo Krivičnim zakonikom.

Tokom 2019. godine nastavljen je rad na izmjeni seta medijskih zakona - Zakona o medijima, Zakona o audiovizuelnim uslugama i Zakona o nacionalnom javnom emiteru Radio i televizija Crne Gore. Očekuje se da budu usvojeni tokom 2020. godine.

Tekstovi novinara neće moći da se mijenjaju bez njihove saglasnosti

Nacrtom Zakona o medijima² predviđa se uvođenje mogućnosti da novinari odbiju da potpišu tekst/prilog ukoliko je on izmijenjen mimo njihove volje, čime bi se stvorio zakonski osnov za smanjivanje uticaja vlasnika i urednika. Osim toga, izmjenama ovog Zakona predviđeno je i dodatno regulisanje zaštite izvora informacija i formiranje Fonda za pluralizam medija, kojim će se finansirati programski sadržaji privatnih medija. Dio nevladinog sektora ocijenio je da ovaj dokument nije u skladu sa interesima medijske zajednice³.

Formalna transparentnost prilikom pisanja zakona

Izmjene ovih zakona odvijale su se u radnim grupama, u kojima su učestvovali predstavnici medijske zajednice, a svoje predstavnike imao je i Sindikat medija Crne Gore (SMCG). Međutim, novinarska zajednica⁴ smatra da postupci donošenja zakona nisu dovoljno inkluzivni i da je uključivanje šire zajednice samo dekor koji zahtijeva Evropska unija, a da se stavovi onih koji formalno participiraju u tim tijelima ne uvažavaju.

Medijski i pravni eksperti su saglasni da prilikom pisanja i izmjena zakona „veliki igrači,“ imaju mogućnost da izlobiraju izmjene, dok civilni sektor ostaje na marginama i u većini slučajeva su pomireni sa činjenicom da su jedine promjene koje mogu da se dese one koje su dirigovane iz Brisela.

Uvođenje licenci za novinare nije bilo tema za koju se neko zalagao ni tokom 2019. godine, bilo da je riječ o zaposlenima u tradicionalnim bilo on line medijima.

Nije bilo pokušaja državnih organa da nametnu restrikcije prava na pristup Internetu. Sajt www.vijesti.me bio je više puta u toku godine na meti hakerskih napada, posebno nakon objavljivanja detalja iz „Afera Koverat,“⁵ dok je sajt portala Standard bio nekoliko dana u blokadi zbog prijetnji tužbom, nakon što su objavili fotografije poznate hrvatske pjevačice⁶. Niko eksplicitno nije re-

kao da su predstavnici države odgovorni za napade, ali u tekstovima „Vijesti,“ koji su bili meta napada riječ je bila i o predsjedniku države i kriminalnim radnjama.

Regulator elektronskih medija Agencija za elektronske medije (AEM) će, ako postojeći Nacr Zakona o AVM uslugama bude usvojen, proširiti opseg nadležnosti. Savjet regulatora je kompletiran izborom dva člana⁷, a promijenjeno je i rukovodstvo. Regulatoru su upućivani prigovori da ne primjenjuje dosljedno zakon, ne kažnjava emitere i tako dozvoljava neloyalnu konkurenciju ali i „kontaminiranje medijskog prostora neprofesionalnim i neetičkim sadržajima,“⁸. To je jedan od razloga zašto Evropska komisija (EK) u Izvještaju za 2019. godinu poziva da se obezbijedi nezavisnost regulatora⁹.

Oglašavanje državnih organa u medijima i dalje je predmet kritike, pa EK navodi da ih brine netransparentnost i diskriminacija u ovoj oblasti: „Crna Gora bi trebalo da obezbijedi da se neformalni pritisci na uređivačku politiku ne ispoljavaju kroz distribuciju fondova za oglašavanje, uključujući tu fondove javnih kompanija, kao i kroz finansiranje iz lokalnih budžeta,“¹⁰

Vlada kroz Ministarstvo finansija podržava lokalne štampane medije, a kroz Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore, podržava projekte koji se tiču promocije i zaštite interesa manjina. Raspodijeljeno je oko 566.000 eura za 99 projekata¹¹, a sredinom oktobra je raspisan drugi konkurs za raspodjelu sredstava iz Fonda¹². Protiv čelnika Fonda je podnijeta krivična prijava zbog falsifikata jer su odbijeni svi projekti organizacija koje podržavaju srpske medije u Crnoj Gori¹³.

2 OSCE, Nacr Zakona o medijima Pravno mišljenje i komentari, URL <https://www.osce.org/me/representative-on-freedom-of-media/403682>, pristupljeno 22.10.2019.

3 Sindikat medija Crne Gore, URL: <http://www.sindikatomedija.me/index.php/aktivnosti/316-novi-zakon-o-medijima-mora-biti-pa-mjeri-onih-kojih-se-tice>, pristupljeno 22.10.2019.

4 Ovo je dominantno mišljenje novinara i eksperata uključениh u intervju i fokus grupe koje su radene za potrebe ovog istraživanja.

5 Organizovana grupa sistemski pokušava da uzurpira portal „Vijesti“, Vijesti.me URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/organizovana-grupa-sistemski-pokusava-da-uzurpira-portal-vijesti>, pristupljeno 05.10.2019.

6 Crnogorski portal „Standard“ u blokadi zbog prijetnji tužbom Severine, Portal Analitika, URL: <https://portalanalitika.me/clanak/314181/crnogorski-portal-standard-u-blokadi-zbog-prijetnji-tuzbom-severine>, pristupljeno 05.10.2019.

7 Jokić u Savjet RTCG, Raonić i Todorović u Savjet AEM, Vijesti.me, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/administrativni-odbor-predlozice-bojanu-jokic-za-clanicu-savieta-rtcg>, pristupljeno, 01.10.2019.

8 CGO, Kontrolisani haos u regulaciji elektronskih medija, URL: <http://media.cgo-cce.org/2019/04/Kontrolisani-haos-u-regulaciji-elektronskih-medija-web.pdf>, pristupljeno 01.10.2019.

9 Izvještaj o Crnoj Gori za 2019. godinu, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>, pristupljeno 22.10.2019., str 28

10 Izvještaj o Crnoj Gori za 2019. godinu, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>, pristupljeno 22.10.2019., str 28

11 Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, Odluka o I (prvoj) raspodjeli sredstava za finansiranje projekata za Podršku aktivnostima iz člana 36 stav 1 Zakona o manjinskim pravima i slobodama za 2019.godinu, URL: <http://www.fzm.me/v/images/pdf/Odluka%20o%20%20%20raspodjeli%20sredstava%20Fonda%20za%202019%20godinu.pdf>, pristupljen 22.10.2019.

12 Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, Konkurs za II (drugu) raspodjelu finansijskih sredstava za finansiranje i sufinansiranje projekata iz sredstava Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava u 2019. godini, URL: <http://www.fzm.me/v/index.php/konkursi/item/508-konkurs-za-i-prvu-raspodjelu-finansijskih-sredstava-za-finansiranje-i-sufinansiranje-projekata-iz-sredstava-fonda-za-za-zastitu-i-ostvarivanje-manjinskih-prava-u-2017-godini>, pristupljeno 01.11.2019.

13 Krivične prijave zbog falsifikata, Dan, URL: <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Politika&clanak=685234&datum=2019-02-25>, pristupljeno, 28.09.2019.

Autonomija i nezavisnost Javnog servisa su regulisane Zakonom o RTCG¹⁴ i Statutom¹⁵ te medijske kuće, koji je u septembru 2019. izmijenjen, a izabran je i novi saziv Savjeta¹⁶. Rad Javnog servisa i Savjeta i dalje je redovno na meti kritike zbog navodne političke pristrasnosti i naklonjenosti vladajućoj Demokratskoj partiji socijalista (DPS). Evidentirani su slučajevi cenzure i pritisaka na zaposlene¹⁷. Novinari i novinarka tvrde da tih slučajeva ima gotovo svakodnevno, ali da se ne prijavljuju i da oni pokušavaju da ih riješe ne podnoseći formalne prijave i pri-tužbe. Nacrtom zakona o elektronskim medijima¹⁸ (koji će se ubuduće zvati Zakon o audiovizuelnim uslugama) predviđen je niz novina posebno u pogledu obaveza opština u Crnoj Gori da obezbijede stabilan izvor finansiranja za lokalne javne emitere. I dalje će osnov finansiranja tih medija biti opštinski budžeti, jer su opštine osnivači. Zbog toga, smatra se da će lokalni javni emiteri i dalje trpjeti veliki politički uticaj ali će se popraviti trenutno loša finansijska situacija. Ukupan iznos koji će opštine izdvajati za funkcionisanje medija zavisice od tipa medija (radio, televizija, ili i jedno i drugo) i biće proporcionalan visini budžeta te lokalne samouprave. Finansiranje Javnog servisa Radio i televizija Crne Gore je stabilno i podrazumijeva uplatu od 0,3 % bruto domaćeg proizvoda, iz budžeta države. Politički uticaj¹⁹ se i dalje spočitava Javnom servisu ali rijetko zbog načina na koji je finansiran. Zakonom o Javnom servisu se predviđa i uvođenje novog samoregulatornog tijela – ombudsmana.

A2 Efekat zakona o kleveti na novinare

Kleveta je dekriminalizovana još 2011. godine ali i dalje ima mišljenja da je to bila loša odluka. Sudovi dosuđuju mnogo manje novčane kazne od traženih i za koje procijene da neće finansijski oštetiti medij ili pojedinca i na-

značavaju da su one u skladu sa praksom Evropskog suda za ljudska prava. Povreda časti i ugleda je regulisana Zakonom o obligacionim odnosima i utvrđuje se u građanskoj parnici. Širenje „efekta zastrašivanja“, među novinarima zbog potencijalnih tužbi zbog povrede prava ličnosti (kleveta i uvreda) godinama brine domaću i međunarodnu javnost. Iako je EK nekoliko godina unazad ukazivala na veliki broj tužbi zbog povrede časti i ugleda, 2019. godine se to upozorenje nije našlo u Izvještaju. Do javnosti stižu samo najdrastičniji slučajevi, kao kada je u prvoj polovini godine predsjednik Crne Gore, Milo Đukanović tužio nezavisni dnevnik „Vijesti“, i od njih tražio 100.000 eura²⁰.

Novinari na sudu i zbog nepažnje medija i nepreciznih zakona

„Našao sam se u situaciji da sam tužen i osuđen zato što su urednici objavili moju informaciju za koju sam tvrdio da je neprovjerena i da još trebam da istražujem kako bih utvrdio da li je istinita i u kojoj mjeri. Tekst su oni napisali i objavili sa mojim potpisom, iako sam bio protiv toga, i ja nisam imao načina da se zaštitim. Problem su i zakoni koji štite od cenzure i pritisaka ali ne navode koga štite. Tvrđim da novinari nisu zaštićeni i da ne postoji način da se odbranimo, prije svega u redakciji.“²¹ Eksperti ukazuju i da „samo izlaganje postupku, bez obzira na to da li je tužbeni zahtjev osnovan ili ne, predstavlja u najmanju ruku neprijatno i stresno iskustvo, koje u daljem djelovanju novinara može, između ostalog, dovesti do (auto)cenzure, što je naravno, vrlo opasno po pravo na slobodu izražavanja, kao i pravo društva da bude informisano.“²²

SMCG je objavio u novembru 2019. analizu²³ slučajeva tužbi protiv novinara i medija zbog povrede prava ličnosti – časti i ugleda, koji se vode pred nekoliko crnogorskih sudova od 2016. do kraja 2018. godine. Tokom ove tri godine, prema podacima SMCG, bilo je podnijeto 25 tužbi protiv medija i/ili novinara. Od ukupnog broja pokrenutih postupaka njih 14 je pravosnažno, dok su ostali predmeti u toku. U tim riješenim predmetima u šest slučajeva tužba je odbijena, u pet slučajeva tužbeni zahtjev je djelimično usvojen, dok je u jednom slučaju tužba usvojena ali tu nije tražena novčana nadoknada već samo objavljivanje presude. U jednom slučaju je došlo do vansudskog poravnjanja, a jedan je riješen povlačenjem tužbe. U svim pravosnažno okončanim predmetima od novinara i medi-

14 Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i televizija Crne Gore, URL: <http://aemca.org/wp-content/uploads/2018/05/Zakon-o-nacionalnom-javnom-emiteru-Radio-i-Televizija-Crne-Gore.pdf>, pristupljeno 10.10.2019.

15 Statut RTCG, URL: <http://rtcg.me/upload/media/2020/7/26/401740/Statut%20RTCG%2004.09.2019.pdf>.

16 Konstitutivna sjednica novog saziva Savjeta RTCG, rtcg.me, URL: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/245416/sjutra-konstitutivna-sjednica-savjeta-rtcg.html>, pristupljeno 10.10.2019.

17 Sindikat medija Crne Gore, Leković ne smije biti kažnjen zato što insistira da uređuje svoju emisiju, URL: <http://sindikatomedija.me/index.php/saopstenja/2330-lekovic-ne-smije-biti-kaznjen-zato-sto-insistira-da-ureduje-svoju-emisiju>, pristupljeno 22.10.2019.

18 Nacrt Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama, URL: https://www.paragraf.me/nacrt_i_predlozi/nacrt-zakona-o-audiovizuelnim-medijskim-uslugama.pdf, pristupljeno 22.10.2019.

19 Nema političkog uticaja na Javni servis, rtcg.me, URL: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/243663/nema-politickog-uticaja-na-javni-servis.html>, pristupljeno 29.09.2019.

20 Đukanović tužio „Vijesti“: Traži 100.000 eura, Vijesti.me, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/dukanovic-tuzio-vijesti-trazi-100-000-eura>, pristupljeno 23.10.2019.

21 Fokus grupa sa novinarima štampanih i elektronskih medija sprovedena 12. februara 2020. godine.

22 Intervju, advokat Mirko Bošković, intervjuisala Marijana Camović Veličković, 21. februar 2020.

23 Camović, Marijana, Laković Konatar, Bojana, Monitoringom do slobodnih medija (Sindikat medija Crne Gore: Podgorica, 2019), URL: <http://www.sindikatomedija.me/images/mne-v2-1.pdf>, pristupljeno 15.11.2019.

ja je traženo da plate 8.200 eura što je 3% ukupno traženog iznosa. Istraživanje je pokazalo da su građani ti koji najčešće tuže (12 slučajeva), a zatim javni funkcioneri, javne ličnosti ili članovi njihovih porodica. Sve tužbe su protiv privatnih/komercijalnih medija.

Tokom 2019. godine došlo je do povećanja broja podnijetih tužbi između medija zbog afere „Koverta” jer su vlasnici Vijesti Miodrag Perović i Željko Ivanović tužili više medija zbog tekstova novinara Šekija Radončića za koje Perović i Ivanović smatraju da im vrijeđaju ugled i čast²⁴.

Intervjuisani eksperti smatraju da je dekriminalizacija klevete svakome omogućila da ostvari svoje pravo na zaštitu ugleda i da je vjerovatno zbog toga broj tužbi dosta veliki.²⁵ Ali, da bi se onemogućio pritisak na medije „... relevantnije je na koji način sud donosi odluke i da li su iste u skladu sa praksom Suda u Strazburu i vladavinom prava.”²⁶ U pojedinim slučajevima sudovi su se pozivali na odluke samoregulatornih tijela koja su prethodno utvrdila da je medij prekršio Kodeks novinara i novinarki i to cijeni kao otežavajuću okolnost.

Novinari²⁷ jesu obeshrabreni i demotivisani da istražuju zbog straha od tužbi i zato što se osjećaju nezaštićeno. Smatraju da su urednici u naboljoj poziciji jer po pravilu njih niko ne tuži, a najveću štetu oni prave jer novinari njima predaju tekstove koje oni kasnije sadržinski ili kroz naslove izmijene neprofesionalno i tendenciozno i tako dolazi do tužbi. Ističu i da je problem što se sporovi sa medijima završavaju u korist medija koji je u tom trenutku bliži vlasti i na taj način dovode u pitanje nepristrasnost sudova. Pritisci ponekad dolaze direktno ali na subtilan način od političara i zvaničnika ali mnogo češće od urednika i vlasnika.

A3 Zaštita političkog pluralizma u medijima

Javni servis Radio i televizija Crne Gore je zakonski obavezan za ustupi određeni prostor svim činiocima društva ali je često optuživan za pristrasnost i da radi isključivo u korist vladajuće partije negirajući postojanje i prava ostalih koji drugačije misle. Privatni mediji su na profesionalnost i objektivnost obavezani Kodeksom novinara i novinarki.

U neizbornom periodu komercijalni mediji su slobodni da uređuju medije i zakon ih ne obavezuje da vode računa o političkom pluralizmu.

I dalje je karakteristična potpuna medijska polarizacija koju karakteriše podijeljenost po političkoj osnovi: mediji koji su kritički (opoziciono) opredijeljeni prema Vladi i vladajućoj partiji i oni koji podržavaju trenutnu političku većinu. U tom smislu može se reći da postoji politički pluralizam medija jer stavovi se mogu iznositi u zavisnosti od toga koju stranu neki medij podržava. Ali, problem je što svaki medij pojedinačno treba da oslikava politički diverzitet društva (interni pluralizam) i što u takvoj situaciji ne postoji prostor za profesionalno novinarstvo.

Politička polarizacija medija

„Političke partije imaju mnogo veći pristup medijima, što zbog duboko polarizovanog društva koje nadalje duboko polarizuje medije, što zbog razvijenih strategija PR-a i odnosa sa javnošću. Pojedinci često ne razumiju način funkcionisanja medija, ne razlikuju prava i obaveze javnih emitera i komercijalnih medija, pa samim tim i teže ostvaruju svoja prava u oblasti medija.”²⁸

Rad medija u toku predizborne kampanje regulisan je Zakonom o nacionalnom javnom emiteru RTCG i preciziran Zakonom o izboru odbornika i poslanika²⁹ koji obuhvata i komercijalne emitere. Predviđena je i obaveza regulatora – AEM-a da vrši monitoring rada svih elektronskih medija, da procjenjuje da li je on u skladu sa zakonima. Do sada su objavljena tri izvještaja o monitoringu rada medija tokom izbora³⁰. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim medijima³¹ precizirano je političko oglašavanje i predviđena obaveza Savjeta regulatora da sedam dana prije izbora usvoji propis kojim se bliže uređuju uslovi za realizaciju prava i obaveza emitera kada su u pitanju izborne kampanje i političko oglašavanje.

Jedinstven stav novinara je da političari i partije nemaju jednak tretman u medijima ni u izbornom ni u neizbornom periodu već da mediji, u zavisnosti od sopstvene naklonosti, favorizuje određene grupe/partije ili pojedince.

24 Radončić svjedočio o kriminalnim radnjama Miodraga Perovića i Vijesti, Skala radio, URL: <https://skalaradio.com/radoncic-svjedocio-o-kriminalnim-radnjama-miodraga-perovica-i-vijesti/>, pristupljeno 13. 06. 2020.

25 Intervju, pravni ekspert, Milorad Marković, Intervjuisala Marijana Camović Veličković, 24. februar 2020.

26 Ibid.

27 Fokus grupa sa novinarima štampanih i elektronskih medija sprovedena 12. februara 2020. godine.

28 Intervju, medijski ekspert Vuk Vuković, intervjuisala Marijana Camović Veličković, 18. februar 2020.

29 Zakon o izboru odbornika i poslanika, član 6

30 Agencija za elektronske medije, Izvještaji o monitoring, URL: <http://aemcg.org/obavijestjenje/izvjestaji-o-monitoringu/>, pristupljeno 22.10.2019.

31 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektronskim medijima, Službeni list Crne Gore, broj 92/17

A4 Sloboda rada i udruživanja novinara/ki

Novinari/ke u Crnoj Gori ne treba da budu licencirani da bi mogli da se bave ovim poslom i za sada ne postoje inicijative da se to promijeni. Nijesu registrovani ozbiljniji slučajevi kada je novinarima ili medijima zabranjeno da izvještavaju sa nekog događaja, zbog toga sto nemaju akreditaciju.

Postoji više udruženja novinara ali njima se često spočitava da su neaktivna. Društvo profesionalnih novinara Crne Gore u poslednjih godinu dana posebno se bavilo organizovanjem obuka za novinare/ke³². U javnost nisu dospjele informacije koje govore o političkim pritiscima na ta udruženja.

Kada je u pitanju sindikalno organizovanje SMCG i dalje okuplja najveći broj zaposlenih u medijima, oko 50 odsto i tokom 2019. godine pridružile su mu se tri nove sindikalne organizacije. I dalje polovinu članstva SMCG čine zaposleni u Javnom servisu RTCG, a članovi su i zaposleni u lokalnim javnim emiterima i privatnim medijima. Registrovan je i jedan slučaj antisindikalne diskriminacije³³ predstavnika sindikata u privatnom mediju koji je nakon direktnih i indirektnih pritisaka, koji su dolazili od poslodavca, bio prinuđen da podnese ostavku na mjesto predsjednika sindikalne organizacije. Predstavnicu Vlade, političkih partija i ostalih centara moći nisu vršili pritiske, ili makar takvi slučajevi nisu prijavljeni.

Samoregulacija je i dalje problem u Crnoj Gori i većina crnogorskih medija koja je bila okupljena u Medijskom savjetu za samoregulaciju nema nikakav oblik unutrašnje kontrole od kada je to tijelo polovinom 2018. godine, zbog finansijskih problema, odlučilo da ne razmatra pritužbe. Vijesti, Monitor i Dan imaju svoje ombudsmene ali su njihovi dometi ograničeni jer se često njihove odluke ne uvažavaju.³⁴ To potvrđuje Izvještaj EK³⁵ u kojem se navodi da se moraju pojačati napori za uspostavljanje efikasne samoregulacije.

A5 Zaštita novinarskih izvora

Zakon o medijima u članu 21 garantuje apsolutnu zaštitu izvora ali najavljeno je da će se to promijeniti kroz izmjene tog zakona i da će njegove odredbe u tom dijelu apsolutno biti usklađene sa članom 10 Konvencije o ljudskim pravima. Nacrtom novog Zakona o medijima planirano je da se napravi izuzetak kada su u pitanju nacionalna bezbjednost, teritorijalni integritet i zdravlje³⁶. Dio medijske zajednice i nevladinog sektora je protiv takvog rješenja jer smatraju da će sloboda novinara i povjerljivost izvora biti znatno ugrožena i obesmišljena³⁷.

Zabrinutost oko izmjena zakonskih odredbi o zaštiti izvora

„Problem je to što ćemo se naći u situaciji da nadležni organi sve što se objavi proglašavaju državnim interesom i da će tražiti da se izvori odaju. Jasno mi je da se konvencije moraju poštovati, ali primjenjivati ih i insistirati na njihovoj primjeni u ovoj divljini u kojoj mi živimo je jako opasno.“³⁸

Tokom 2019. godine nisu došli do javnosti slučajevi pritisaka na novinare da odaju izvore, a novinari tvrde da se i dalje osjećaju prilično slobodno da se sastaju sa izvorima informacija i da održavaju kontakte sa njima ali strahuju da će im najavljene izmjene Zakona o medijima nanijeti štetu.

32 Društvo profesionalnih novinara Crne Gore, URL: <https://dpncg.me/>

33 Podaci SMCG do kojih se došlo iz razgovora sa članstvom.

34 Dodatan oprez pri izvještavanju, Vijesti.me, URL: <https://www.vijesti.me/ombudsmeni/dodatan-oprez-pri-izvjestavanju>, pristupljeno 22.11.2019.

35 Izvještaj o Crnoj Gori za 2019. godinu, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>, pristupljeno 22.10.2019., str. 28

36 Nacrt Zakona o medijima, URL: <http://media.cgo-cce.org/2019/02/Nacrt-Zakona-o-medijima.pdf>

37 Sindikat medija Crne Gore, Nacrt zakona o medijima: Medijska zajednica mora biti uključena u izradu propisa, URL: <http://www.sindikatomedija.me/index.php/press/382-nacrt-zakona-o-medijima-medijska-zajednica-mora-biti-ukljucena-u-izradu-propisa>, pristupljeno: 22.11.2019.

38 Fokus grupa sa novinarima štampanih i elektronskih medija sprovedena 12. februara 2020. godine.

A6 Zaštita prava na pristup informacijama

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o slobodnom pristupu informacijama usvojen je 2017. godine i ocijenjen je kao rješenje koje je znatno pogoršalo stanje u ovoj oblasti, a u planu je donošenje novih izmjena koje su takođe negativno ocijenjene u nevladinom sektoru³⁹. Odredbe ovog zakona mnogi eksperti su kritikovali kao neprecizne i opšte, pa su podložne manipulacijama i proizvoljnim tumačenjima⁴⁰.

Novinari se i dalje ne oslanjaju na informacije dobijene na ovaj način jer tvrde da je neefikasan i da institucije i kada dostave odgovore oni budu formalni i konfuzni i da se često iz njih ne može zaključiti koji je odgovor na pitanja koja su dostavili. Problem je i što se kopija dokumentacije često plaća pa je i to neplaniran trošak za novinare. Tvrde i da institucije favorizuju medije koji su im bliski i da nisu profesionalni u smislu da imaju isti pristup prema svim novinarima već da ako nekog poznaju lično i imaju dobre odnose sa njim dostaviće mu informaciju, u suprotnom neće iako ih Zakon na to obavezuje. Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama je tokom 2019. godine primila pet žalbi od strane novinara, a saopšteno je da su svi državni organi dobili ukupno 89 zahtjeva od novinara od čega je odbijeno 23 dok su ostali djelimično ili u potpunosti odobreni.⁴¹

Novinari mogu pratiti sva suđenja, zasjedanja parlamenta su javna, a Vlada i ministarstva uglavnom odgovaraju na pitanja novinara na konferencijama za novinare. Registrovan je i slučaj uvođenja negativne prakse da se pitanja novinara objavljuju na Facebook profilu ministarstava i izvrgavaju ruglu⁴². Novinari su ocijenili da je transparentnost državnih institucija u padu, naročito Vlade, ministarstva i Skupštine i da je i ovdje zastupljena podjela medija na one koji im više odgovaraju, a na štetu ostalih. Dešava se i da kada određeni medij traži odgovore na konkretna pitanja ti odgovori budu distribuirani svim medijima. Novinari tvrde da su zbog nemogućnosti da provjere informacije (zbog zatvorenosti institucija i ne odgovaranja na pitanja) prinuđeni da se oslanjaju na nezvanične izvore i da traže insajdere u institucijama. Takođe ukazali su da su nevladine organizacije preuzele „borbu” za slobodan pristup informacijama pa novinari i od njih zavise što im dodatno otežava posao jer ne mogu direktno da komuniciraju sa institucijama.

Sudovi jesu transparentni u smislu da su suđenja javna i samim tim i novinari mogu da im prisustvuju, a i Zakonom o slobodnom pristupu informacijama su obavezni da dostavljaju informacije koje im traže novinari, ali i da štite lične informacije i prava stranka u postupku.

Skupština je ranije bila primjer otvorenosti i dobrog odnosa prema svima koji su bili zainteresovani za njen rad. Sada novinari i po godinu dana čekaju odgovor na pojedina pitanja koja su vezana za rad Skupštine ili su u njenoj nadležnosti. Ali novinari naglašavaju da je „jasno da stepen transparentnosti zavisi i od ljudi koji su na čelu institucija.”⁴³

39 MANS, *Pet NVO podnijelo primjedbe: Vlada predlaže zakon o skrivanju informacija*, URL: <https://www.mans.co.me/pet-nvo-podnijelo-primjedbe-vlada-predlaže-zakon-o-skrivanju-informacija/>, pristupljeno 15.01.2020.

40 Sindikat medija Crne Gore, *Indikatori nivoa slobode medija i bezbjednosti novinara [Crna Gora] 2018*, (SMCG: Podgorica 2019), URL: https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/11/print_MNE_rezime_2018.pdf, str. 18

41 Agencija za zaštitu ličnih podataka, *odgovori dostavljeni SMCG*, 12.02.2020.

42 *Ministarstvo dokaz da postaje samo glupi odgovori*, Dan, <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&clanak=71651&datum=2019-09-07>, pristupljeno 15.10.2019.

43 *Fokus grupa sa novinarima štampanih i elektronskih medija sprovedena 12. februara 2020. godine*.

Put do pristupa informacijama će biti otežan

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o slobodnom pristupu informacijama, koji je usvojen 2017. godine, opet će biti mijenjan. Najavljene izmjene i dopune će, sudeći po komentarima nevladinih organizacija i zainteresovane javnosti, dodatno pogoršati situaciju. Nacrt uvodi „zabranu zloupotrebe prava na pristup informacijama” kojom se „ograničavaju NVO i mediji da kontrolišu rad vlasti”. Među primjedbama na predloženi dokument se ističu produženi rok za odlučivanje po žalbi kao i ukidanje obaveza političkih partija da objavljuju podatke o svom finansiranju i ukidanje obaveze institucija da proaktivno objavljuju javne registre koji su u njihovom posjedu, mišljenja eksperata na nacрте i predloge zakona, kao i podatke o prihodima javnih funkcionera⁴⁴.

Veliki broj nevladinih organizacija je u otvorenom pismu⁴⁵ od predsjednika Vlade Crne Gore Duška Markovića i ministarke javne uprave Suzane Pribilović tražio da povuku Nacrt izmjena i dopuna Zakona o slobodnom pristupu informacijama. Iz Ministarstva javne uprave, koje je nadležno za ovaj Zakon, su kazali da su pokušali da poboljšaju rješenja ali i da se definiše zloupotreba prava na pristup informacijama i da se zaustavi praksa podnošenja nerazumnih zahtjeva⁴⁶. I ambasador Evropske unije u Crnoj Gori Aivo Orav smatra da je ta odredba sporna i da treba izmijeniti predložena rješenja⁴⁷.

44 MANS, Pet NVO podnijelo primjedbe: VLADA PREDLAŽE ZAKON O SKRIVANJU INFORMACIJA, URL: <https://www.mans.co.me/pet-nvo-podnijelo-primjedbe-vlada-predlaze-zakon-o-skrivanju-informacija/>, pristupljeno 15.01.2020.

45 <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/orav-tajnost-pruza-plodno-tlo-za-korupciju>

46 Orav: Tajnost pruža plodno tlo za korupciju, Vijesti.me, URL, <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/orav-tajnost-pruza-plodno-tlo-za-korupciju>, pristupljeno 15.10.2019.

47 Orav: Ne unosite pjam zloupotrebe u Zakon o slobodnom pristupu informacijama, URL: https://eeas.europa.eu/delegations/montenegro/68319/orav-ne-unosite-pjam-zloupotrebe-u-zakon-o-slobodnom-pristupu-informacijama_me, pristupljeno 15.10.2019.

B1 Ekonomska ograničenja slobode

Nadležni organi u Crnoj Gori i dalje nemaju registre i ne vode evidencije o broju novinara/ki, kao ni o broju onih koji imaju ugovor o radu. Iako, prema posljednjim procjenama, u medijima radi 800 novinara njihov broj je značajno smanjen u posljednjih nekoliko godina, pa tako redakcije najčitanijih medija imaju i po manje od 20 novinara. Procjene su da su zarade novinara i dalje ispod prosječnih na nivou države, najčešće ispod 500 eura. Stalni problemi su prekovremeni rad koji se ne plaća kao ni rad praznicima i za dane vikenda, a problem je i što pokrivaju više pozicija istovremeno. Ugovori o radu koje imaju, iako su najčešće zaposleni na neodređeno vrijeme, ne pružaju im dovoljnu zaštitu jer ih je vrlo lako otpustiti. Generalno, saglasni su da se situacija pogoršava i u ekonomskom i u profesionalnom smislu.

Novinari rade pod pritiscima, posebno kada je u pitanju izvještavanje o oglašivačima i političkim moćnicima.

Uredništva zabranjuju negativne tekstove o oglašivačima

„Počelo je tako što sam tražio odgovore od jednog od većih oglašivača u mediju u kojem sam radio. Odmah sam dobio mejl od uredništva u kojem su me pitali zašto sam to uradio i koga sam pitao za odobrenje. Branio sam svoj postupak jer je priča bila od javnog interesa i postupao sam kao i uvijek do tada ali došli smo u sukob. Otpušten sam nekoliko mjeseci kasnije iako su prije toga uvijek isticali kako sam mlad i perspektivan. Ne postoji osoba koja je nadležna za cenzuru koja se meni desila. Niko nije nadležan za ono što se dešava u redakcijama. U Zakonu o medijima piše da je cenzura zabranjena, ali ne i na koji način i ko vas štiti od toga, novinari nisu u mogućnosti da brane svoju slobodu govora. Samo je poslodavac zaštićen.“⁴⁸

Istraživanje SMCG o stanju u digitalnim medijima, pokazalo je da su gotovo svi zaposleni u tim medijima, ponekad ili uvijek zaduženi za neki dodatni posao, dok 73% njih nije dodatno plaćeno za taj rad⁴⁹. Čak je 63% anketiranih kazalo da radi prekovremeno, a samo nešto više od 13% zaposlenih posao završi u toku regularnog radnog vremena. Ipak, svaki drugi ispitanik nikada ne dobije nadoknadu za prekovremeni rad.

B2 Urednička nezavisnost

Nije poznato da neki privatni mediji imaju interna pravila ili organizacione strukture koje čine redakcije odvojene i nezavisne od menadžera i marketinških odjeljenja. Praksa je da u medijima postoje posebne kancelarije za marketinške službe, ali to ne znači i da ne postoje pritisci na novinare da o glavnim oglašivačima ne izvještavaju ili izvještavaju na određeni način. Ti pritisci se na novinare prenose preko urednika⁵⁰.

Privatni mediji nemaju interna pravila kojima se garantuje nezavisnost urednika od vlasnika i menadžera. Često pritisci spolja dolaze preko urednika, menadžera i vlasnika medija, pa su se i u prethodnim istraživanjima SMCG novinari saglasili da najveći pritisci dolaze sa tih pozicija. Svi privatni mediji se formalno oslanjaju na Kodeks novinara/novinkarki Crne Gore, i nemaju svoja detaljnija etička pravila.

Zbog pada prihoda od marketinga, redakcije smanjuju broj novinara pa su oni koji i dalje rade prinuđeni na samocenzuru i izvještavanje u skladu sa očekivanjima vlasnika.

Konformizam zbog opasnosti od gubljenja posla

„Novinarima se ne dozvoljava da pišu o temama koje oni smatraju bitnima jer uredništvo tvrdi da nisu bitne, ako predložiš različite teme nekoliko puta i svaku odbiju kao nerelevantnu ili dosadnu onda, kako bi se zadržao posao, počneš da pišeš na način koji je prihvatljiv.“⁵¹

B3 Urednička nezavisnost u Javnom servisu

Javni servis formalno ima usvojene sve pravilnike koji omogućavaju uredničku nezavisnost ali u praksi je taj medij prepoznat kao izuzetno podložan političkom uticaju Vlade i vladajuće većine u parlamentu.⁵² Ima i Savjet koji povremeno, i kako ga često optužuju, selektivno, kritikuje rad generalnog direktora i uredništva zbog političke podobnosti. Zakonom o nacionalnom javnom emiteru garantovana je nezavisnost novinara u njihovom radu kao i da im se ne može otkazati radni odnos ili smanjiti zarada zbog iznesenog stava ili mišljenja⁵³.

Javni servis, kao i većina lokalnih javnih emitera koji djeluju na nivou opština koje su ih osnovale, važi za politički podoban i pod velikim, ako ne i apsolutnim uticajem vladajuće elite⁵⁴.

⁴⁸ Fokus grupa sa novinarima štampanih i elektronskih medija sprovedena 12. februara 2020. godine.

⁴⁹ Laković Konatar, Bojana, Novi mediji-Stari problemi 2019, Istraživanje o stanju u digitalnim medijima, (Sindikata medija Crne Gore: Podgorica), str. 5: URL: <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2019/10/Mne-final.pdf>, pristupljeno 19.12.2019.

⁵⁰ Fokus grupa sa novinarima štampanih i elektronskih medija sprovedena 12. februara 2020. godine.

⁵¹ Intervju, novinarka Kristina Četković, intervjuisala Marijana Camović Veličković, 12. februar 2020.

⁵² Javni servisi u Jugoistočnoj Evropi pod političkim pritiskom, Vijesti.me, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/javni-servisi-u-jugoistocnoj-evropi-pod-politickim-pritiskom>, pristupljeno, 21.10.2019.

⁵³ Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore, član 16, URL: <http://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokumenta/zakoni-i-drugi-ak-ti/858/2153-13890-10-3-19-1-18.pdf>

⁵⁴ Đurović: Sudić i Savjet RTCG bespogovorne služe DPS-a, IN4S.net, URL: <https://www.in4s.net/djurovic-sudic-i-savjet-rtcg-bespogovorne-sluzje-dps-a/?lang=lat>, pristupljeno 21.10.2019.

Politički pritisci i cenzura u Javnom servisu

„Javni servis je medij u kojem sam dokazala da sam bila cenzurisana ali zbog toga niko nije snosio posljedice već sam ja eliminisana iz programa i ne dodjeljuju mi se radni zadaci. Novinari i urednici Javnog servisa se zovu i po kancelarijama se nameću sagovornici koji odgovaraju moćnicima. Teme se ne dogovaraju na kolegijumima već neformalni medijski timovi usmjeravaju politiku RTCG koji je preuzeo opasnu ulogu u društvu i potpuno se stavio na jednu stranu,“⁵⁵ Udruženi sa medijima koji nisu finansirani javnim novcem kao Javni servis, RTCG u sinhronizovanim akcijama objavljuje iste vijesti koje su u službi politike za koju se zalaže vladajuća elita i to je uzrokovalo totalno urušavanje Javnog servisa.⁵⁶

Drugi slučaj cenzure u Javnom servisu koji se dospio u javnost odnosi se na „kidanje,“ snimka u kojem službenik policije, van dužnosti, nasrće na novinara Vladimira Otaševića⁵⁷. RTCG je priznao da je to urađeno i kasnije su kaznili urednike koji su odgovorni za objavljivanje snimka koji nije dao pravu sliku o događaju⁵⁸.

Tokom 2019. godine u Javnom servisu je usvojen Kolektivni ugovor⁵⁹ kojim se prvi put pravno uredio ekonomski i socijalni položaj zaposlenih i smanjila se mogućnost za razne pritiske i diskriminaciju zaposlenih. Tim dokumentom primanja zaposlenih su blago povećana nakon više od decenije tokom koje su bila na istom nivou. Regulisan je prekovremeni rad, zaštita na radu, način određivanja tehnoloških viškova, i utvrđena je obaveza da Sindikat nadzire te procese.

B4 Urednička nezavisnost u neprofitnom sektoru

U Crnoj Gori i dalje postoje tri neprofitna medija, dva neprofitna radio emitera i jedan portal. Ovi mediji imaju mali broj zaposlenih, a najčešće nijesu razvijeni u toj mjeri da imaju posebna pravila kojima se definiše njihovo funkcionisanje. Do sada nijesu registrovani pritisci na ove medije.

B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti

Pritisci se ogledaju dugoročno kao oblik samocenzure - nakon mnogo različitih slučajeva novinari obično znaju sami o kojim temama mogu izvještavati, koga mogu intervjuisati i na koji način.

Ograničavanje slobode novinara u odabiru tema i sagovornika

„Često kad radim neku temu predlažem i sagovornike, ali moji predlozi se odbiju i ponude mi se, na primjer, tri loše opcije, odnosno tri sagovornika koji razmišljaju na način blizak vlasniku medija, i ja od njih moram da izaberem onoga za kojeg u tom trenutku procijenim da je najmanje zlo i ne smijem da izlazim iz tih okvira. Problem je i što predstavnici nevladinih organizacija koji saraduju sa vlasnicima i uredništvom imaju veći uticaj na odabir tema i sagovornika nego mi novinari,“⁶⁰

Ono što je novost je pokušaj nekih medija da uvedu ograničenja u radu novinara pa oni više ne mogu sami da tragaju za pričama, već dobijaju radne obaveze koje moraju da izvrše, u suprotnom im se računa da su počinili težu povredu radne obaveze i da za to odgovaraju, a ako se ta povreda utvrdi mogu biti i otpušteni.

„Kodes propisuje da moramo raditi u skladu sa sopstvenom savijesti, a radni zadaci koje dobijamo se često kose sa onim u šta ja vjerujem. To više nije novinarski posao nego izvršavanje zadataka, a velika je razlika u ta dva pristupa. Jedino što možemo da uradimo je da insistiramo da se naš potpis ne pojavljuje ispod takvih tekstova ili priloga,“⁶¹

Ukoliko pritisci nisu vezani za redakcije novinari ocjenjuju da su sami u stanju da se izbore sa njima tako da ne osjećaju pritisak od političara, oglašivača i ostalih uticajnih pojedinaca ili organizacija. Formalne pritužbe na cenzuru se rijetko ulažu ali je u jednom slučaju u Javnom servisu RTCG utvrđen i taj slučaj.⁶²

55 Fokus grupa sa novinarima štampanih i elektronskih medija sprovedena 12. februara 2020. godine.

56 Ibid.

57 <https://fosmedia.me/infos/hronika/otasevic-tvrdi-objavljen-samo-dio-snimka-iz-delte>

58 <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/424853/urednici-rtcg-kaznjeni-zbog-snimka>

59 Sindikat medija Crne Gore, Kolektivnim ugovorom popravljena prava zaposlenih u Javnom servisu, URL: <http://sindikatomedija.me/index.php/aktivnosti/399-kolektivnim-ugovorom-popravljena-prava-zaposlenih-u-javnom-servisu>, pristupljeno 15.01.2020.

60 Fokus grupa sa novinarima štampanih i elektronskih medija sprovedena 12. februara 2020. godine.

61 Ibid.

62 Sindikat medija Crne Gore, Savjet RTCG: Čirovičkoj povrijeđena prava, Lekoviću ukinuti disciplinski, URL: <https://safejournalists.net/me/savjet-rtcg-cirovickoj-povrijeđena-prava-lekovicu-ukinuti-disciplinski/>, pristupljeno 15.01.2020.

B6 Položaj žena u novinarstvu

Istraživanje koje je finansirala Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori pokazuje da većinu zaposlenih u medijima čine žene i da ih je sve više na vodećim pozicijama.⁶³ To ipak ne znači da su njihove zarade znatno rasle i da su na svim pozicijama izjednačene sa muškim kolegama. Iz razgovora sa novinarkama se zaključuje da je procenat potpisanih ugovora o radu na neodređeno vrijeme jednak kao kod njihovih muških kolega, ali imaju specifičnih problema kao što je adaptacija na radno mjesto i obaveze nakon povratka sa porodijskog odsustva kao i napredovanje u karijeri u tim uslovima. Nema nikakvih olakšica za žene koje se bave novinarstvom.⁶⁴

To istraživanje je pokazalo i da većina intervjuisanih novinarki smatra da trudnoća i porodijsko odsustvo djelimično ili u potpunosti otežavaju pozicioniranje i napredovanje žena na poslu. Prilikom zapošljavanja poslodavci često pitaju novinarke o bračnom statusu, djeci ili planiranoj trudnoći, jer to može uticati na njihovu odluku o zaposlenju.⁶⁵

Primjer diskriminacije žena pri zapošljavanju

„U jednom mediju su me, u zavijenoj formi, pitali da li imam dugu vezu i da li planiram porodicu. Ja sam im rekla da nemam i da ne planiram porodicu. Taj posao sam dobila. Stekla sam utisak da bih bila odbijena da je moj odgovor bio drugačiji.”⁶⁶

Novinarke svjedoče i o seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu od kolega, ali i na terenu kada taj oblik uznemiravanja trpe od sagovornika. Svaka treća, odnosno četvrta učesnica u istraživanju ima saznanje da se koleginici dogodilo seksualno uznemiravanje na poslu. Broj novinarki koje su potvrdile da su doživjele seksualno uznemiravanje je 17, 14 odsto. Broj novinarki koje su u upitniku zaokružile neki oblik seksualnog uznemiravanja je 26 ili 37,14 odsto, a problem je i što jedan dio novinarki seksualno uznemiravanje doživljava kao uobičajenu, normalnu i socijalno prihvatljivu komunikaciju.⁶⁷

63 Sindikat medija Crne Gore, *Novinarstvo kao „ženska profesija„: Više žena, manje para*, URL: <https://safejournalists.net/me/journalism-as-a-womens-profession-more-women-less-money/>, pristupljeno 18.01.2020.

64 *Ibid.*

65 *Ibid.* Istraživanje je radilo Društvo profesionalnih novinara na uzorku od 14 medija sa nacionalnom pokrivenošću (TV, novine, portali, agencije) i anketirano je 70 novinarki koje čine 25,3 odsto ukupnog broja zaposlenih u tim medijima.

66 *Ibid.*

67 *Ibid.*

C1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti

Tokom prvih devet mjeseci 2019. godine, Uprava policije je registrovala 11 događaja gdje su novinari bili oštećena lica. Posljednji incident se desio u decembru kada je fizički napadnut novinar Vladimir Otašević⁶⁸. Ova statistika ukazuje na trend povećanja broja napada na novinare, obzirom da je 2017. godine registrovano 7, a godinu kasnije 9 napada. Kada je u pitanju statistika za 2019. godinu, podaci Uprave policije pokazuju da se od 11 registrovanih slučajeva, tri odnose na žene.

Nadležni tužilac je tri događaja kvalifikovao kao krivično djelo, od kojih su dva procesuirana podnošenjem krivične prijave, dok se na rasvjetljavanju jednog krivičnog djela preduzimaju intenzivne aktivnosti.⁶⁹ Iz policije su objasnili da su u tri slučaja pokrenuti prekršajni postupci, zbog kršenja Zakona o javnom redu i miru. U jednom slučaju nije bilo elemenata krivičnog djela, niti prekršaja, jedan događaj još nije kvalifikovan, dok je jedan, u trenutku dobijanja odgovora, čekao odluku tužioca. Takođe, iz policije su objasnili da je jedan predmet putem NCB Interpolu dostavljen drugoj državi. Sudeći po podacima koje su iz Uprave policije dostavili Komisiji za istragu napada na novinare, tužilac je četiri slučaja kvalifikovao kao krivično djelo, svi oni su rasvijetljeni i podnešene su krivične prijave.

68 *Safejournalist.net, Fizički napad, Vladimir Otašević, Podgorica, 03.12.2019., URL: <https://safejournalists.net/reports/physical-attacks-vladimir-otasevic-podgorica-03-12-2019/>, pristupljeno 12.01.2020.*

69 *Uprava policije, Dopis Sindikatu medija Crne Gore, 24.10.2019.*

Broj zabilježenih napada na novinare u 2019. godini

Kategorije	Broj	Opis
Prijetnje smrću i teškim tjelesnim povredama	4	Verbalne i pismene prijetnje po tjelesni integritet, uključujući prijetnje smrću, upućene direktno ili preko trećih osoba, elektronskom ili fizičkom komunikacijom. Mogu biti implicitne ili eksplicitne i obuhvatiti prijetnje ubistvom novinarove porodice, kolega ili izvora.
Drugi oblici prijetnje novinarima	5	Prijetnje koje uključuju nadzor ili praćenje, uznemirujuće telefonske pozive, proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje, agresivne izjave od strane javnih službenika ili druge forme pritiska koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju profesionalne djelatnosti.
Prijetnje upućene medijskim kućama i organizacijama	1	Verbalne ili pismene prijetnje, napadi na imovinu ili osoblje medijskih kuća i organizacija upućenih direktno ili putem trećih osoba, elektronskom ili fizičkom komunikacijom. Mogu biti implicitne ili eksplicitne i obuhvatiti upućivanje/ aludiranje na određenu medijsku kuću ili njeno osoblje.
Napadi na novinare	1	Napadi mogu uključivati fizičku ili psihičku povredu, otmicu, upad u stan/kancelariju, oduzimanje opreme, pritvor, pokušaj ubistva, itd...
Ubistva novinara	0	Vrste ubistva mogu uključiti ubistvo u unakrsnoj vatri, ubistvo iz zasjede, ubistvo u eksploziji bombe, prebijanje do smrti.
Napadi na medijske kuće i organizacije	0	Napadi na imovinu medijskih kuća i organizacija, njihovo osoblje, oduzimanje imovine, agresivne izjave od strane javnih službenika, itd...

U 2019. godini registrovana su ukupno 4 teža slučaja verbalnih ili pisanih prijetnji novinarima. Dva slučaja odnose se na novinara/dopisnika dnevnika *Vijesti* Samira Adrovića, a dva slučaja se odnose na urednika portala *IN4S* i novinara *Glasa Amerike* Gojka Raičevića i Nebojšu Redžića. Adroviću je prijeteće dva puta tokom jula 2019. godine. On je prvo prijavio da je na portalu ispod njegovog teksta ostavljen komentar sa prijetnjama zbog kojih je osjećao ličnu i porodičnu ugroženost. Policija je identifikovala počinioca i podnijeta je krivična prijava protiv njega. Adrović je nekoliko dana kasnije primio i prijeteće pismo od Sava Đurišića, koji se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, u kojem mu on izjavljuje saučešće za bratom koji je živ, što je Adrović shvatio kao prijetnju. I ova prijava je riješena podnošenjem krivične prijave protiv Đurišića. Urednik portala *IN4S* Gojko Raičević je u septembru podnio prijavu zbog prijetnji i uvreda na njegovom Facebook profilu kako „neće dočekati naredni rođendan,„⁷⁰ „Predmet je proceduiran podnošenjem krivične prijave protiv Aleksandra Tabaša, zbog osnova sumnje da je počinio krivično djelo ugrožavanje sigurnosti.“⁷⁰ Isto lice prijetilo je u septembru i novinaru *Glasa Amerike*, Nebojši Redžiću. Redžić je prijavio da je dobio uvredljive i prijeteće poruke na njegovom Facebook profilu od nepoznate osobe, koju je policija identifikovala i protiv njega je podnijeta krivična prijava zbog ugrožavanja sigurnosti.

Najskoriji slučaj je fizički napad na novinara dnevnog lista *Dan* Vladimira Otaševića. Otašević je u tržnom centru Delta pokušao da fotografiše biznismena Zorana

Bećirovića u društvu višeg državnog tužioca Miloša Šoškića, kada ga je napao Bećirovićev tjelohranitelj – udario ga, prijetio mu i vrijeđao ga. Novinar tvrdi da je tužilac cijelo vrijeme mirno posmatrao napad na njega. Bećirović je par dana prije incidenta u Delti privođen po nalogu Specijalnog tužilaštva, zbog sumnje da je prijetio jednom od vještaka i tereti se da je počinio krivično djelo – sprečavanje dokazivanja. Ispostavilo se da je tjelohranitelj Mladen Mijatović pripadnik Ministarstva unutrašnjih poslova i da nije imao dozvolu Ministarstva za taj angažman.

Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici odbacilo je krivičnu prijavu, jer Mijatovićeve radnje „ne sadrže bitne elemente bića tog krivičnog djela, kao ni bilo kog drugog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti“.

Policija je evidentirala dva slučaja koja se vode kao prekršaji i to slučaj iz februara 2019. godine kada su dvije zaposlene u dnevnom listu *Dnevne novine* prijavile da je ispred tog medija bačena veća količina smeća⁷¹ (toalet papira i primjeraka *Dnevnih novina*). Policija je identifikovala četiri osobe i podnijela zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka. Drugi slučaj je prijava novinara i direktora Radio *Skala* Slavka Mandića da je na društvenoj mreži Facebook objavljena fotomontaža sa njegovom slikom u negativnom kontekstu i uvredljivim komentarima, što je isto klasifikovano kao prekršaj. Osnovnom sudu u Podgorici su dostavljeni spisi predmeta na ocjenu i odlučivanje u slučaju u kojem je direktorica televizije *Nova CG* Ivana Šebek⁷² podnijela

⁷⁰ Uprava policije, *Dopisi Komisiji za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistva novinara i napada na imovinu medija*, 13. februar 2020. godine.

⁷¹ *Ibid*
⁷² *Ibid*

prijavu zbog iznošenja podataka iz ličnog života u podržanom kontekstu od strane Nebojše Čovića koji je direktor Košarkaškog kluba Crvena zvezda iz Beograda. Urednik portala *Standard* Samir Rastoder⁷³ je u maju 2019. godine službenicima Centra bezbjednosti podnio prijavu zbog postupanja službenika policije Srbije i Bezbjednosno informativne agencije (BIA) prema njemu. Rastoder je naveo da su 30.05.2019. godine policajci i pripadnici BIA u Kraljevu (Srbija) pretresali njegovo auto, njega i njegov telefon za šta on nije znao pravni osnov. Obaviješteno je podgoričko tužilaštvo koje je preko INTERPOL-a tražilo da se o predmetu upozna tužilaštvo Srbije radi daljeg postupanja. Direktor *Radio Tivat* Dragan Popadić primio je 15. februara kod gradske kapele u tom gradu, prijete zbog izvještavanja *Radija Tivat*⁷⁴. Nezadovoljan izvještavanjem Radija Tivat o sudskom sporu koji vodi porodica Arsić, novinaru je prijetio lokalni biznismen Rade Gaga Arsić. Popadić je ovaj slučaj prijavio policiji, djelo je kvalifikovano kao prekršaj i Arsić je kažnjen sa 360 eura.

Direktorica i glavna i odgovorna urednica portala *Standard* Jasmina Muminović je 01. juna 2019. godine Centru bezbjednosti Podgorica prijavila da, u toku prethodne noći, portal nije bio u funkciji te da sumnja u hakerski napad. Odsijek Policije za suzbijanje teških krivičnih djela ustanovio je da se sporni server nalazi u Njemačkoj, kao i da je 150 IP adresa, koje se ne mogu identifikovati, te noći pokušalo da pristupi serveru, što je izazvalo probleme u radu. ODT u Podgorici se izjasnio da nijesu u mogućnosti da preduzmu dalje mjere obzirom da se radi o hakerskim napadima koji su se desili sa nepoznatih lokacija na server koji se nalazi u Njemačkoj.

U Crnoj Gori se desilo jedno ubistvo novinara i to 2004. godine koje još nije razriješeno. U pitanju je ubistvo direktora i glavnog urednika dnevnika *Dan Duška Jovanovića*. Za taj zločin jedna osoba je kao saučesnik osuđena na 19 godina zatvora, a kompletan slučaj najvjerovatnije nikad neće biti rasvijetljen⁷⁵.

C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara

Kako bi se povećala bezbjednost novinara Uprava policije je odredila jednog visokopozicioniranog službenika da koordinira svim policijsko-tužilačkim aktivnostima u ovoj oblasti na teritoriji Crne Gore, a u svim centrima bezbjednosti određena su po dva policijska inspektora kriminalističke policije koji su isključivo za to zaduženi na svojoj teritoriji⁷⁶. Oni su zaduženi za sve prijave u kojima se novinari/ke označavaju kao žrtve ili oni podnesu prijavu, bilo da su zaposleni u online ili offline (tradicionalnim) medijima. „Ovaj način djelovanja je registrovan kao prvi slučaj sveobuhvatnog tretiranja ove problematike od strane policijskih službi u regionu. Policijski službenici, kojima je povjeren ovaj posao, imaju veliko iskustvo,“⁷⁷.

Zadatak novoimenovanog tima je i da analiziraju neriješene slučajeve napada iz ranijeg perioda pa je zahvaljujući njihovom radu riješen jedan slučaj krađe⁷⁸ na štetu novinara iz 2015. godine⁷⁹. Oni vode i evidenciju napada, odnosno prijave, na novinare kao i Komisija za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija. Komisija u svojim izvještajima redovno objavljuje detalje slučajeva koje je obradila

73 Ibid

74 *Safejournalists.net*, Zastrašivanje, Dragan Popadić, Tivat, 15.02.2019. URL: <https://safejournalists.net/me/reports/intimidation-verbal-threat-dragan-popadic-tivat-15-02-2019/?fbclid=IwAR2YgWdQY8-O7pUDJBVsrTXHbkTDxf4Kon157e3adMekp8EW86Wyx6k3T70>, pristupljeno 25.02.2020.

75 „Umor tužioca“ državni alibi za ubistvo Duška Jovanovića“, *Slobodnaevropa.org*, URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/ubistvo-dusko-jovanovic-tuzilac-umor/30171641.html>, pristupljeno 15.01.2020.

76 „Policija sposobna da zaštiti novinare“, *Rtcg.me*, URL: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/239342/policija-sposobna-da-zastiti-novinare.html>, pristupljeno 15.01.2020.

77 Vlada Crne Gore, Suzbijanje i rješavanje napada na novinare i medije i njihovu imovinu je jedan od prioriteta Uprave policije, URL: http://www.gov.me/pretraga/211795/Suzbijanje-i-riesavanje-napada-na-novinare-i-medije-i-njihovu-imovinu-je-jedan-od-prioriteta-Uprave-policije.html?fbclid=IwAR3aIVp3CweK3JXzdGuJJVKFH1pfXor4pT6dP9ChF5vdhyM03-rXTqP_UM, pristupljeno 15.01.2020.

78 *Safejournalists.net*, Uništenje imovine, Alma Ljuca, Bar, 12.06.2015., URL: <http://safejournalists.net/me/reports/1271/>, pristupljeno 15.01.2020.

79 Vlada Crne Gore, Suzbijanje i rješavanje napada na novinare i medije i njihovu imovinu je jedan od prioriteta Uprave policije, URL: http://www.gov.me/pretraga/211795/Suzbijanje-i-riesavanje-napada-na-novinare-i-medije-i-njihovu-imovinu-je-jedan-od-prioriteta-Uprave-policije.html?fbclid=IwAR3aIVp3CweK3JXzdGuJJVKFH1pfXor4pT6dP9ChF5vdhyM03-rXTqP_UM, pristupljeno 15.01.2020.

sa zaključcima i preporukama ali se ne postupa po njima⁸⁰. Od institucija/tijela koje nisu državne, bazu napada na novinare i medije vodi Sindikat medija Crne Gore i to na regionalnom web sajtu www.safejournalists.net gdje postoji baza slučajeva napada i prijetnji koji su se desili od 2014. godine i koji su posebno obrađeni.

Državne institucije saraduju sa malobrojn timer organizacijama koje se bave zaštitom novinara u smislu održavanja povremenih sastanaka i razmjene ideja⁸¹.

Kada se desi ozbiljniji napad na novinare reaguju nevladine organizacije kao i pojedinci iz javnog života, ali i predstavnici države osuđuju takve incidente. Sa druge strane, aktivnosti države u cilju rješavanja tih slučajeva ne podržavaju te izjave jer je veliki broj slučajeva napada na novinare i dalje neriješen. U polugodišnjem izvještaju o ukupnim aktivnostima vezanim za proces integracija u Evropsku uniju⁸², Vlada je iskazala čvrstu opredijeljenost da u kontinuitetu afirmiše i unaprjeđuje ambijent u kojem će novinari i mediji profesionalno obavljati svoj posao bez straha za svoju budućnost.,,

Koliko je poznato nema posebnih dokumenata koje su usvojile državne institucije a koji sadrže vodiče za pripadnike Vojske i policije u kojima se objašnjava zabrana uznemiravanja, ugrožavanja ili fizičkog napada na novinare. Ipak, oni su poznati sa tom tematikom i kroz projekat „Jufreks“, koji više godina realizuju Evropska komisija i Savjet Evrope⁸³.

Nema podataka o elektronskom nadzoru nad novinarima niti su oni sami ukazivali na taj problem.

C3 Odnos pravosuđa prema prijetnjama i nasilju nad novinarima

Vlada Crne Gore je još 2014. godine formirala Komisiju za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija koja godišnje objavi više izvještaja u kojima analizira način na koji su vođene istrage i utvrđuje eventualne propuste. Na nivou tužilaštva nema posebnog odsjeka koji se bavi istragama napada na novinare, dok u Upravi policije⁸⁴ su imenovali posebne policajce koji obrađuju te slučajeve.

U Izvještaju Evropske komisije se navodi da „nije bilo dešavanja u istragama starih predmeta nasilja nad novinarima koja bi bila vrijedna pažnje,“⁸⁵ i preporučeno je da Crna Gora treba da jasno pojača i tretira kao prioritet nastojanje da se istraže slučajevi napada na novinare. I pored brojnih preporuka Komisije⁸⁶ po pitanju rješavanja starih slučajeva napada na novinare ništa nije urađeno. Čak su predstavnici Vlade i Uprave policije saopštili da je zbog nepopravljivih grešaka počinjenih tokom uviđaja prilikom ubistva Duška Jovanovića taj slučaj nepovratno izgubljen⁸⁷.

Ni u jednom ranijem slučaju napada na novinare nije postignut napredak, tako da su i dalje u većini slučajeva i izvršioci i nalogodavci, kao i motivi napada, ostali neotkriveni, tako da se stiče utisak da država ne radi dovoljno na rasvjetljavanju ove vrste zločina. Ipak, postoje obuke koje prolaze sudije, tužioci i policajci, a koje se tiču značaja slobode izražavanja i medija, savremenih standarda i prakse Evropskog suda za ljudska prava⁸⁸.

80 Kazne ne poznaju funkcije, gdje ima političke volje, Vijesti.me, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/kazne-ne-poznaju-funkcije-gdje-ima-politicke-volje>, pristupljeno 17.01.2020.

81 Vlada Crne Gore, Suzbijanje i rješavanje napada na novinare i medije i njihovu imovinu je jedan od prioriteta Uprave policije, URL: http://www.gov.me/pretraga/211795/Suzbijanje-i-rjesavanje-napada-na-novinare-i-medije-i-njihovu-imovinu-je-jedan-od-prioriteta-Uprave-policije.html?fbclid=IwAR3aTvPp3CweK3JXzdGuJJVKFHpXor4pT6aP9ChF5vdhyM03-rXTaP_UM, pristupljeno 15.01.2020.

82 Vlada Crne Gore, Deseti polugodišnji izvještaj o ukupnim aktivnostima u okviru procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju, za period jul – decembar 2018., URL: file:///C:/Users/PC/Downloads/4_117_11_04_2019.pdf, pristupljeno 20.01.2020.

83 Policijska akademija, Održana radionica, Evropski standardi u oblasti slobode medija i zaštite novinara“ u okviru projekta JUFREX, URL: <https://www.facebook.com/PolicijskaAkademijaDanilovgrad/posts/1650629438410659>, pristupljeno 06.03.2020.

84 „Policija sposobna da zaštiti novinare“, Rtcg.me, URL: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/239342/policija-sposobna-da-zastiti-novinare.html>, pristupljeno 15.01.2020.

85 Izvještaj o Crnoj Gori za 2019. godinu, <https://ec.europa.eu/neighborhood-enlargement/sites/neighborhood/files/20190529-montenegro-report.pdf>, pristupljeno 22.10.2019., str 28

86 Pažin obećao pomoć Komisiji za istraživanje napada na novinare, Vijesti.me, URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/slobodnaevropa.org/a/ubistvo-dusko-jovanovic-tuzilac-napada-na-novinare>, 15.01.2020.

87 ‘Umor tužioca’ državni alibi u slučaju ubistva Duška Jovanovića, Slobodna Evropa, URL: <https://www.slobodnaevropa.org/a/ubistvo-dusko-jovanovic-tuzilac-umor/30171641.html>, pristupljeno 15.01.2020.

88 Savjet Evrope, Trening o slobodi izražavanja i slobodi medija za sudije i tužioce, URL: <https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/-/training-on-freedom-of-expression-and-freedom-of-the-media-for-judges-and-prosecutors>, pristupljeno 15.01.2020.

Pregled preduzetih aktivnosti u rješavanju nekih od najtežih slučajeva koji su se dogodili u posljednjih pet godina

Godina	2015	2016	2017	2018	2019
Slučaj					
1. Jovo Martinović – uhapšen je 23.10.2015. i boravio je u pritvoru 15 mjeseci zbog sumnji da je dio međunarodne grupe koja se bavila švercom droge.	<ul style="list-style-type: none"> • Uhapšen 23.10.2015. • Na teret mu se stavljaju krivična djela: stvaranje kriminalne organizacije i neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga. • On tvrdi da nije kriv i da je bio u kontaktu sa glavnim osumnjičenim Duškom Martinovićem zbog dokumentarnih filmova koje je radio za francusku televiziju Capa +. 	<ul style="list-style-type: none"> • I pored više zahtjeva advokata da Martinoviću bude dozvoljeno da se brani sa slobode, on je i dalje u pritvoru. • Pola godine je bio pritvoren bez optužnice. • Sudeње je počelo krajem septembra. 	<ul style="list-style-type: none"> • Martinović je 4. januara pušten iz pritvora i nakon 15 mjeseci boravka u pritvoru dozvoljeno mu je da se brani sa slobode. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sudeње je u toku. 	<ul style="list-style-type: none"> • U januaru 2018. godine Viši sud u Podgorici osudio je Martinovića na 18 mjeseci zatvora. Presuda je prvostepena i dozvoljena je žalba. • U oktobru 2019. godine Apelacioni sud Crne Gore ukinuo je osuđujuću presudu. Presuda je, kako je saopšteno iz suda, ukinuta i saoptuženoj Branki Stanišić koja je bila osuđena na godinu i tri mjeseca zatvora, pa će njima pred Višim sudom biti suđeno ponovo.
2. Gojko Raičević – napadnut je dva puta od strane policije u periodu od 17.-24. oktobra 2015. u toku protesta opozicionog Demokratskog fronta, o kojima je on izvještavao.	<ul style="list-style-type: none"> • Urednik portala IN4S, Gojko Raičević, prisustvovao je protestima 24.10.2015. godine u svojstvu novinara. Prilikom ovih protesta, u dva navrata su ga policajci udarali. • Raičević kaže da su oba napada uslijedila zbog snimanja policije kako primjenjuje silu nad građanima. • Savjet za građansku kontrolu rada policije je zaključio da je došlo do neprimjerene upotrebe sile nad građaninom G.R. koji nije pružao otpor. • Osnovno državno tužilaštvo je povodom podnijete krivične prijave odgovorilo da je formiran predmet protiv neidentifikovanih službenika Uprave policije. 		<ul style="list-style-type: none"> • Raičević podnio je tužbu protiv Ministarstva unutrašnjih poslova, tražeći da mu se na ime nematerijalne štete isplati 75.000 eura zbog torture od strane službenika policije koju je pretrpio u tri navrata. • Sudeње počelo u aprilu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Osnovni sud je donio presudu u korist Raičevića u kojoj se utvrđuje da je bio podvrgnut postupanju koje je zabranjeno članom 3 Konvencije o ljudskim pravima. Po presudi država, odnosno Ministarstvo unutrašnjih poslova, na osnovu naknade nematerijalne štete treba da Raičeviću isplati iznos od 6.000 eura. 	

Godina	2015	2016	2017	2018	2019
Slučaj					
3. Vladimir Otašević – primio je prijetnje smrću prilikom razgovora sa sagovornikom, bratom premijera Duška Markovića, Velizarom Markovićem, 11.09.2017. godine.			<ul style="list-style-type: none"> • Brat predsjednika Vlade Crne Gore Duška Markovića, Velizar Marković, uputio je novinaru dnevnog lista Dan Vladimiru Otaševiću prijetnje smrću u telefonskom razgovoru, 11. septembra 2017. godine. • Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici odbacilo je krivičnu prijavu protiv Velizara Markovića, jer je nakon istražnih radnji utvrdilo da prijetnje koje je Marković uputio Otaševiću ne predstavljaju nijedno krivično djelo. 		
4. Sead Sadiković – kome je 01.aprila 2018. godine eksplozivna naprava aktivirana ispred kuće u Bijelom Polju.				<ul style="list-style-type: none"> • Ispred kuće novinara Seada Sadikovića, u Bijelom Polju, aktivirana je 01. aprila eksplozivna naprava. U eksploziji je oštećen automobil koji ne pripada Sadikoviću i njegovoj porodici. • Policija je već u ponedjeljak 02. aprila identifikovala i privela osumnjičene, Ilhana i Hilma Pepića iz Rožaja. • Nakon dvadesetak dana, sudija Osnovnog suda u Bijelom Polju Dragan Mrdak izrekao je presudu Pepićima zbog izvršenja krivičnog djela „nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija” u sticaju sa ugrožavanjem sigurnosti. Ilhan je osuđen na sedam, a Hilmija na četiri mjeseca zatvora. • Sumnja se da je motiv za ovaj napad bio narušavanje ugleda člana njihove porodice, Husnije Pepića sa kojim je Sadiković ranije imao intervju u svojoj emisiji „Bez granica”. 	

Godina	2015	2016	2017	2018	2019
Slučaj					
5.	Olivera Lakić - ranjena je 08. maja oko 21 sat ispred zgrade u kojoj živi, na bulevaru Svetog Petra Cetinjskog u Podgorici.			<ul style="list-style-type: none"> Novinarka „Vijesti” Olivera Lakić ranjena je 08. maja oko 21 sat ispred zgrade u kojoj živi, na bulevaru Svetog Petra Cetinjskog u Podgorici. Lakić je, na istom mjestu na kom je pretučena prije šest godina, sačekao muškarac koji joj je pucao u nogu. Kada je ranjena pala na pločnik, vidjela je da bježe još najmanje dva muškarca. 	<ul style="list-style-type: none"> Devet mjeseci nakon pokušaja ubistva Olivera Lakić, iz crnogorske Uprave policije objavili su da su rasvijetlili taj slučaj ali i dalje nije jasno na osnovu čega je utvrđeno da je Podgoričanin Filip Bešović pratio i pucao u novinarku. Nije saopšteno ni iz kojih motiva je ona bila meta kriminalne grupe kojoj Bešović navodno pripada.
6.	Vladimir Otašević – fizički je napadnut u decembru 2019. godine kada je u jednom podgoričkom tržnom centru pokušao da fotografiše kontroverznog biznismena u društvu osnovnog državnog tužioca.				<ul style="list-style-type: none"> Novinar Dana Vladimir Otašević je u tržnom centru Delta pokušao da fotografiše biznismena Zorana Bećirovića u društvu višeg državnog tužioca Miloša Šoškića, kada ga je napao Bećirovićev tjelohranitelj – udario ga, prijetio mu i vrijeđao ga. Novinar tvrdi da je tužilac cijelo vrijeme mirno posmatrao napad na njega. Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici odbacilo je krivičnu prijavu, jer Mijatovićeve radnje „ne sadrže bitne elemenata bića tog krivičnog djela, kao ni bilo kog drugog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti”.

”U Crnoj Gori postoji priličan broj slučajeva napada na novinare koji nisu dobili svoj pravosudni epilog, pa bi se mogla dati neka generalna ocjena o slaboj učinkovitosti tih istraga. S tim u vezi, želio bih da istaknem da svaki od organa formalne socijalne kontrole (policija, tužilaštvo) imaju svoju zakonom određenu ulogu u „procesu” otkrivanja i rasvjetljivanja krivičnih djela, pa bi se, shodno tome, kada su u pitanju slučajevi napada na novinare, mogla više naglasiti pojedinačna odgovornost svakog od tih organa, shodno rezultatima koje su ostvarili u svakoj konkretnoj istrazi”⁸⁹.

Pojedinačna odgovornost se ne utvrđuje⁹⁰, a i pitanje je koliko ad hoc tijela mogu biti efikasna i zamjena za redovan rad policije i tužilaštva.

„Smatram da treba jačati spremnost i kapacitete organa gonjenja kako bi se svi, pa i/ili naročito, slučajevi napada na novinare efikasno i efektivno otkrivali i procesuirali. Paralelne istrage ad hoc tijela nikad nisu dale rezultate i treba naći druge mehanizme da se napravi demokratski pritisak da se određeni postupci vode u skladu sa zakonom,”⁹¹.

Tokom 2019. godine policija nije pružala fizičku zaštitu ni jednom novinaru niti je poznato da je neko tražio taj oblik zaštite. Ne postoji neki poseban način/pravilnik po kojem se postupa u slučaju napada na novinarku.

89 *Intervju, advokat Mirko Bošković, intervjuisala Marijana Camović Veličković, 21. februar 2020.*

90 *Marković: Tražićemo krivičnu odgovornost zbog propusta institucija, Vijesti.me URL: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/markovic-trazicemo-krivicnu-odgovornost-zbog-propusta-institucija>, pristupljeno 15.01.2020.*

91 *Intervju, pravni ekspert, Milorad Marković, Intervjuisala Marijana Camović Veličković, 24. februar 2020.*

Preporuke i zaključci

Dok se čekaju izmjene seta medijskih zakona i promjene koje će one donijeti, sloboda govora ostaje Ustavom garantovano pravo koje se u praksi često krši. U medijima to rade menadžeri i urednici prema zaposlenima, a kada je država u pitanju to se ogleda u pritiscima, najčešće finansijskim. Oglašavanje državnih organa u medijima je i dalje predmet kritike. To bi trebalo da se popravi kroz novi Zakon o medijima koji predviđa i fond za pluralizam medija iz kojeg će se privatni mediji projektno finansirati novcem iz budžeta. Kleveta je dekriminalizovana ali se i dalje podižu tužbe protiv novinara i medija u građanskim postupcima zbog povrede časti i ugleda. Presude u tim predmetima su mahom bazirane na praksi Evropskog suda za ljudska prava. Novinari ukazuju da na sud dospjevaju i zbog nepažnje urednika i njihovih tendencioznih korekcija tekstova, zbog čega i dobijaju osuđujuće presude. Tvrde i da nemaju načina da se zaštite od toga jer zakonima nije regulisana ta vrsta uticaja na novinare i njihov rad. Iako ima pojedinačnih i intenzivnih pritisaka na sindikalne predstavnike u medijima zbog čega su neki sindikalci podnosili ostavke, zabilježen je povećan broj novih sindikalnih organizacija u okviru Sindikata medija Crne Gore. Najavljeno je da će zaštita novinarskih izvora u novom Zakonu o medijima biti usklađena sa članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i slobodama zbog čega postoji strah da će tužilaštvo i sudovi to zloupotrijebiti na štetu novinara. Sada je pravo novinara da ne otkrije izvor apsolutno.

Trend smanjenja broja zaposlenih je nastavljen i u 2019. godini, a njihove zarade su i dalje niže od državnog prosjeka. Iako najčešće imaju ugovore o radu na neodređeno vrijeme problemi sa kojima se suočavaju ostaju isti tako da se ne plaća prekovremeni ili rad praznicima i lako ih je otpustiti, a to se redovno dešava kad se usprotive uredništvu ili menadžmentu medija. Preispitivanje načina rada glavnih oglašivača i negativne priče o njima su i dalje nepoželjne i razlog za otkaz, o čemu novinari i svjedoče. Novinari u privatnim medijima svjedoče o brojnim primjerima cenzure i samocenzure i kako se dolazi u taj položaj. Mediji nemaju interna pravila koja određuju način na koji rade redakcije niti su formalno odvojene od marketinga i uticaja vlasnika. Sa druge strane u Javnom servisu postoji sva potrebna regulative koja novinarima garantuje nezavisan i profesionalan rad ali samo formalno jer se primjeri cenzure dešavaju i javnost je upoznata sa njima. Politički uticaj vladajuće elite i dalje je nešto što se spočitava Javnom servisu i aktuelnom menadžmentu. Usvojen je Kolektivni ugovor kojim se prvi put pravno uredio ekonomski i socijalni položaj zaposlenih, a došlo je i do povećanja zarada naročito za one sa najnižim primanjima. Novinari tvrde da se lakše nose sa pritiscima koji dolaze sa strane, od političara, biznismena i sličnih interesnih grupa, nego od onih koji dolaze iz redakcije, od nadređenih. Prisutan je i novi trend po kojem se novinarima zabranjuje da rade na tekstovima za koje nisu dobili zadatak, odnosno onemogućava im se da istražuju priče do kojih sami dođu i procijene da su vrijedne pažnje. To je u pojedinim medijima čak i razlog za otkaz, a novinari ističu da im se onemogućava ono što propisuje Kodeks novinara i novinarki, a to je da rade po sopstvenoj savjesti. Većinu zaposlenih u medijima čine žene i primjećeno je da ih je sve više na vodećim pozicijama. To ne znači da se njihov položaj izjednačava i u materijalnom smislu sa muškim kolegama i da nemaju svoje specifične probleme koji su vezani za odsustvo vezano za materinstvo i napredak u karijeri u tim uslovima. Svjedoče i o tome da su često prilikom zapošljavanja pitane o bračnom statusu i planovima vezanim za rađanje djece, a na radom mjestu su izložene i seksualnom uznemiravanju.

Statistika Uprave policije pokazuje povećan broj slučajeva napada novinare i u 2019. ih je bilo 11, dok je prethodnih godina taj broj bio jednocifren. Nanošenja težih tjelesnih povreda ili ubistava nije bilo ali je zabilježen fizički nasrtaj na novinara *Dana* Vladimira Otaševića u decembru, kao i četiri slučaja prijetnji putem društvenih mreža – dva se odnose na urednika portala *In4S* Gojka Raičevića, i dva na dopisnika *Glasa Amerike* Nebojšu Redžića. Prijetnje su dolazile od iste osobe koja je idenifikovana i procesuirana. Ubistvo glavnog urednika dnevnika *Dan* Duška Jovanovića, koje se desilo 2004. godine, još nije riješeno. Zato što nema napretka u rješavanjima slučajeva napada na novinare i medije Uprava policije je formirala tim službenika koji su zaduženi za povećanje bezbjednosti novinara. Još 2014. godine je Vlada formirala nezavisnu Komisiju koja se bavi kontrolom istraga slučajeva napada na novinare i medije. Iako je Komisija utvrdila više nepravilnosti i propusta u desetina slučajeva koje je kontrolisala njeni dometi su slabi jer Uprava policije i nadležna tužilaštva ne postupaju po njenim preporukama. Vlada objavljuje izvještaje Komisije na svom sajtu tako da su dostupni svima. Ostalih mehanizama, ili nekog posebnog tretiranja slučajeva napada na novinare, nema.

Medijski zakonodavni okvir u Crnoj Gori posljednjih godina ocijenjen je kao generalno dobar ali je potrebno što prije usvojiti set novih medijskih zakona koji će omogućiti bolji ambijent za slobodu medija. Novi Zakon o slobodnom pristupu informacijama, ako bude usvojen u predloženom obliku, prijeti da dodatno ograniči pristup informacijama u posjedu državnih organa, a koje su od javnog interesa. Samoregulacija ostaje jedan od najvećih izazova jer se do jedinstvene samoregulacije teško može doći zbog oštrem polarizacije medija. Ekonomski položaj novinara ostao je nepromijenjen i generalno loš, sa prosječnom platom ispod ili oko prosječne u državi (500 eura). Cenzura i samocenzura ostaju veliki problem crnogorskih novinara, a naročito je negativan uticaj velikih oglašivača. Neriješavanje starih slučajeva napada na novinare ostaje najveći problem, tim prije što su nadležni i sami priznali da neki slučajevi, poput onog najtežeg, ubistva Duška Jovanovića, najvjerovatnije neće biti u potpunosti rasvijetljeni. Čak i kada nadležni pokažu proaktivnost, kao u slučaju napada na Oliveru Lakić, kada su, kako tvrde, otkrili osumnjičene, istraga jako dugo traje i još nema optužnice. Još veći problem je što u ovim slučajevima i dalje ostaju nepoznati motivi napada kao i njihovi nalogodavci, što se dešavalo i ranije.

- Potrebno je što hitnije usvojiti izmjene medijskih zakona tako da se u najvećoj mogućoj mjeri uvažavaju predlozi i sugestije Sindikata medija Crne Gore, medijskih asocijacija i nevladinih organizacija kako bi se obezbijedilo jačanje novinarske nezavisnosti unutar redakcija i tako pokušalo uticati na smanjenje cenzure i samocenzure, jačanje novinarske i finansijske nezavisnosti javnih servisa, naročito lokalnih, i povećanje transparentnosti oglašavanja iz javnih fondova;
- Potrebno je jasno zakonski obavezati sve medije da se registruju pred nadležnim organima;
- Država treba da odustane od predloženih izmjena Zakona o slobodnom pristupu informacijama kako ne bi dodatno otežavala novinarima posao koji je u javnom interesu;
- Najavljena pomoć države privatnim medijima preko Fonda za medijski pluralizam, koji treba da bude formiran izmjenama Zakona o medijima, treba da bude bazirana na jasnim i mjerljivim kriterijuma i da bude uslovljena time da dio te pomoći osjete i zaposleni u medijima kroz poboljšanje njihovog ekonomskog položaja jer će oni biti ti koji će proizvoditi medijske sadržaje, za koje će njihovi mediji dobijati novac iz ovog Fonda;
- Borba protiv cenzure i samocenzure treba da bude obaveza svakog novinara, u mjeri mogućeg, jer ove pojave veoma loše utiču na položaj novinara i ukupan medijski ambijent. Stoga je potrebno i formalno odvojiti novinarske redakcije od marketinških službi u medijima i boriti se protiv snažnog uticaja velikih oglašivača i vlasnika;
- Zbog nerješavanja slučajeva napada na novinare, potrebno je konačno utvrditi pojedinačnu odgovornost policajaca i tužilaca koji su bili uključeni u istrage. Slučajevi u kojima je zabilježen neki napredak moraju do kraja biti procesuirani. Posebno je potrebno utvrditi nalogodavce i motive napada.
- Novinarske asocijacije (sindikati i udruženja) treba da insistiraju na svim ovim predlozima jer se samo na taj način može uticati na popravljavanje medijskog ambijenta u Crnoj Gori. Čak i ako bi svi ovi predlozi bili usvojeni, primjena će biti veliki izazov pa to ne može biti garancija da će se stanje zaista i popraviti.

